

Asia: VN/17928/2024

Hallituksen esitysluonnos perusopetuslain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Onko teillä lausuttavaa esityksen 29 pykälään koskien puhelimia ja muita mobiililaitteita?

Suomen UNICEF tarkastelee esitystä erityisesti YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa määriteltyjen lapsen oikeuksien ja niiden toteutumisen näkökulmasta. UNICEFilla on YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen kirjattu rooli (45 §) toimia sopimuksen täytäntöönpanon arvioijana ja asiantuntijana. Suomen UNICEF edustaa UNICEFia Suomessa.

Hallituksen esitysluonnoksen tavoitteena on vahvistaa ja parantaa oppilaiden keskittymistä opetukseen ja koulun muuhun toimintaan sekä oikeutta turvalliseen opiskeluympäristöön. Tavoite on kannatettava, ja Suomen UNICEF kannattaa ehdotettua mobiililaitteiden käyttökieltoa oppituntien aikana.

Suomen UNICEF pyytää kuitenkin varmistamaan, että esityksessä on otettu huomioon lapsen edun ensisijaisuuden periaate lapsen oikeuksien sopimuksen tarkoittamalla tavalla ja riittävällä laajuudella. Lapsen oikeuksien sopimuksen 3.1 artikla turvaa lapselle oikeuden saada etunsa huomioon otetuksi kaikessa lasta koskevassa päätöksenteossa. YK:n lapsen oikeuksien sopimusta valvova lapsen oikeuksien komitea on vuonna 2023 suosituksissaan ja päätelmissään Suomelle nostanut esiin huolen siitä, että lapsen edun ensisijaisuuden periaatetta ei sovelleta riittävän johdonmukaisesti ja järjestelmällisesti noudattaen komitean yleiskommenttia nro 14 (2013) lapsen oikeudesta saada etunsa otetuksi ensisijaisesti huomioon.

Lapsen edussa on kyse lapsen oikeuksien kokonaisuudesta. Lapsen oikeuksien komitea on korostanut yleiskommenttissaan nro 1 (2001), että lasten oikeuksien toteutumisesta on erityisen tärkeää huolehtia kouluympäristössä. Hallituksen esitysluonnoksessa todetaan esitettyjen perusopetuslain muutosten edistävän esimerkiksi lapsen oikeutta opetukseen ja oppimiseen. On kuitenkin arvioitava ja punnittava ehdotuksen vaikutuksia niin lapsen eri oikeuksien toteutumisen kannalta kokonaisuutena kuin sen kannalta, miten yksittäiset oikeudet toteutuvat jokaisen lapsen

kohdalla, yksilölliset tarpeet huomioon ottaen. Lapsen edun arvioinnin tarkoituksena on taata oikeuksien täysimääräinen ja tehokas nautinta että lapsen kokonaisvaltainen kehitys.

Eriyistä huomiota on kiinnitettävä lapsen oikeuksien sopimuksen syrjinnän kieltoa koskevan 2 artiklan mukaisesti siihen, miten ehdotus ottaa huomioon erilaisten, moninaisten lasten oikeudet, tarpeet ja edut. Yhdenvertaisuuden toteutuminen ei tarkoita kaikkien lasten kannalta samaa. Esitys turvaa lasten yhdenvertaista oikeutta opetukseen yhdenmukaistamalla mobiililaitteiden käyttöön liittyvää sääntelyä ja parantaa tilannetta esimerkiksi alueellisen yhdenvertaisuuden kannalta. Samalla kieltoa ja sille esitettyjä poikkeuksia on arvioitava myös siitä näkökulmasta, toteuttavatko ne jokaisen lapsen oikeutta opetukseen ja oppimiseen vai asettuvatko ne esteeksi joidenkin oppilaiden em. oikeuden toteutumiselle.

Hallituksen esityksen luonnoksessa on mainittu poikkeuksena puhelimen käytön kieltoon oppitunnilla ainoastaan puhelimen tai muun mobiililaitteen käyttö oppimistarkoitukseen tai oppilaan henkilökohtaiseen terveydenhoitoon. Suomen UNICEF pyytää kiinnittämään erityisesti tämän osalta huomiota lasten yksilöllisiin tarpeisiin suhteessa lasten oikeuteen saada opetusta. Poikkeusten rajaamista lain tasolla näin kategorisesti tulee harkita ja punnita lapsen etu huomioiden. Ehdotettu muotoilu ei mahdollista lapsen yksilöllisen tilanteen arviointia yksittäisissä tilanteissa. Nykyisen lainsäädännön puitteissa oppilas voi käyttää puhelinta esimerkiksi apuvälineenä pystyäkseen osallistumaan opetukseen. Tällöin kyse ei ole terveydenhoidosta.

Tulee harkita, tulisiko esitettyihin poikkeuksiin lisätä vähintään esimerkiksi mobiililaitteiden käyttö apuvälineenä. Mobiililaitte saattaa olla käytössä myös kielellisten ja kommunikaatioon liittyvien syiden vuoksi, esimerkiksi oppilaalla, joka ei ymmärrä tai puhu suomea tai käyttää mobiililaitetta kommunikoinnin tukena.

Suomen UNICEF näkee tärkeäksi avata tarkemmin sitä, mitä esitysluonnoksen ilmaisu henkilökohtainen terveydenhoito pitää sisällään. Lapsella on oikeus nauttia parhaasta mahdollisesta terveydentilasta ja saada terveydenhoitoa. Hallituksen esitysluonnoksessa on annettu valitettavan vähän esimerkkejä tilanteista, jossa oppilaan etu ja em. oikeuden toteutuminen vaatii mobiililaitteen käyttöä oppitunnilla. Mainitun diabeteksen lisäksi tällainen voi olla esimerkiksi epilepsiaa sairastavan lapsen älypuhelimeen yhteydessä oleva kohtaushälytint. Hallituksen esityksessä ei eritellä sitä, tarvitaanko luvan saamiseksi opettajalta tai rehtorilta esimerkiksi diagnoosi tai lääkärintodistus, eikä sitä, sisältääkö ilmaisu henkilökohtainen terveydenhoito myös mielenterveydelliset syyt. Hallituksen esityksessä tulisi pohtia tätä eritellymmin. Suomen UNICEF kiinnittää huomiota myös sellaiseen epätodennäköiseen, mutta käytännössä mahdolliseen tilanteeseen, jossa rehtori tai opettaja jättääkin luvan myöntämättä oppilaan henkilökohtaisen terveyssyyntä vuoksi. Miten lapsen oikeusturva varmistetaan tällaisessa tilanteessa?

Esitysluonnos ei ole aivan selvä senkään osalta, sisältääkö esitysluonnoksen ilmaisu oppimistarkoituksessa myös erilaiset oppimisen tukeen liittyvät syyt? Oppilaan oikeus opetukseen

sisältää sekä oikeuden saada opetussuunnitelman mukaista opetusta että riittävää oppimisen ja koulunkäynnin tukea (perusopetuslaki 30 §). Koska oppilaalla on oppivelvollisuus (perustuslaki 16.1 §), on oppimisen tuen saaminen olennaista. Erityisesti lapsella, jolla on oppimisen vaikeuksia, digitaaliset laitteet voivat oikein käytettyinä tarjota aitoa tukea oppimiselle.

Nykyisen perusopetuslain puitteissa on voitu sopia, että oppilas käyttää puhelinta oppimisen tuen tarkoituksiin, esimerkiksi opettajan kanssa viestimiseen tunnin aikana tai musiikin kuunteluun pystyäkseen keskittymään opetukseen. Onko oppilaan esityksen mukaisen lakimuutoksen jälkeen opettajan tai rehtorin luvalla edelleen mahdollista käyttää mobiililaitetta oppimisen tukena, kuten nykyisen lainsäädännön puitteissa on mahdollista?

On tarpeen tarkastella myös muita mahdollisia syitä esityksessä mainittujen poikkeusten lisäksi ja tulisiko niiden olla mahdollisia, jos lapsen etu tai tarpeet sitä vaativat. Perusteltua on harkita myös, tulisiko poikkeuksiin lisätä yleisempi muotoilu ”lapsen edun sitä muutoin vaatiessa”. Jatkovalmistelussa tulisi eritellä ja antaa esimerkkejä tilanteista, jolloin puhelimen käytön salliminen on lapsen edun ja yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta tarpeen, ja vähintään tarkentaa edellä mainittujen oppimisen tuen ja henkilökohtaisen terveydenhoidon määrittelyä. Lapsen oikeusturvan kannalta on tärkeää, että opettajat ja rehtorit voivat soveltaa lakia, jonka säätämisvaiheessa on riittävästi varmistettu sen turvaavan lapsen edun riittävällä tavalla.

Hallituksen esityksen mukaan perusopetuksen järjestäjän olisi määrättävä järjestyssäännöissään puhelimen tai muun mobiililaitteen käytöstä työpäivän aikana. Järjestyssääntöihin ja koulupäivään oppituntien ulkopuolisilta osin liittyvän sääntelyn osalta on kiinnitettävä huomiota opetuksen ja oppimiseen kohdistuvan oikeuden lisäksi myös esimerkiksi lapsen oikeuteen pysyviin perhe- ja vertaisuhteisiin sekä fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen turvallisuuteen.

Jos järjestyssäännöt mahdollistavat mobiililaitteiden käytön kiellon koko koulupäivän ajaksi, on varmistettava, että kielto on sopusoinnussa lapsen eri oikeuksien toteutumisen näkökulmasta ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten tarpeet on huomioitava järjestyssääntöjä laadittaessa.

Järjestyssäännöt on tehtävä yhdessä oppilaiden kanssa, heidän osallisuutensa huomioiden. Perusopetuslain 47 § mukaan opetuksen järjestäjän tulee edistää oppilaiden osallisuutta ja huolehtia, että heillä on mahdollisuus osallistua koulun toimintaan.

Onko teillä lausuttavaa esityksen 36 d pykälään koskien puhelimia ja muita mobiililaitteita?

Ei lausuttavaa.

Onko teillä muita huomioita puhelimia ja muita mobiililaitteita koskeviin ehdotuksiin?

Yksi lapsen oikeuksien sopimuksen yleisperiaatteista on lapsen oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuksi. Artikla sisältää vahvan velvoitteen ottaa lapsi mukaan häneen vaikuttavaan päätöksentekoon ja toimintaan koulussa.

On tärkeää, että oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuksi toteutuu tämän hallituksen esityksen osalta. On varmistettava, että kuulemisilla on tavoitettu erilaisia lapsia ja lapsiryhmiä, ja että myös haavoittuvassa asemassa olevia lapsia on kuultu. Esimerkiksi erilaisiin vähemmistöihin kuuluvilla lapsilla on erilaisia tarpeita ja kokemuksia, joiden kuuleminen on välttämätöntä, jotta lasten moninaisuus huomioidaan. Lisäksi on tärkeää kuulla erilaisissa kouluissa opiskelevia lapsia (mm. sairaalakoulut).

Lasten kuulemisten kautta saatavalla tiedolla on oltava vaikutusta hallituksen esitykseen, eikä kuuleminen saa tapahtua muodon vuoksi. Lapsen oikeus osallisuuteen pitää sisällään mielipiteen ilmaisemisen lisäksi sen, että lapsella on oikeus saada mielipiteensä huomioiduksi. Ilman tätä lapsen oikeus osallisuuteen jää vaillinaiseksi. Lasten kuulemisten perusteella syntyvä tieto tulee huolellisesti eritellä ja kirjata hallituksen esityksen perusteluihin ja sen vaikutus hallituksen esitykseen tuoda esille. Ei siis riitä, että kuulemisen tulokset lisätään hallituksen esityksen perusteluihin, vaan ne on tosiasiallisesti huomioitava valmistelussa.

Hallituksen esitysluonnoksen tavoitteena on vahvistaa ja parantaa oppilaiden keskittymistä opetukseen ja koulun muuhun toimintaan sekä oikeutta turvalliseen opiskeluympäristöön. Tavoite on kannatettava, mutta Suomen UNICEF toivoo, että lapsen oikeutta oppimiseen ja koulujen työrauhaa tuetaan myös muilla toimilla kuin mobiililaitteiden käyttöä rajoittamalla. Oppimiseen, kouluviihtyvyyteen ja työrauhaan voidaan vaikuttaa monilla muillakin keinoilla, kuten varmistamalla riittävät opettajaresurssit ja ennaltaehkäisemällä kiusaamista ja puuttumalla siihen aktiivisesti. Suomen UNICEF toivoo, että hallitus sitoutuu määrätietoisesti kehittämään koulujen työrauhaa ja tarkastelee asiaa kokonaisvaltaisesti, muutenkin kuin mobiililaitteiden rajoittamisen näkökulmasta. Sosiaalinen media ja digitaaliset ympäristöt ovat osa lasten elämää, ja niillä on myös positiivisia vaikutuksia lasten hyvinvointiin.

Onko teillä lausuttavaa esityksen 41 a-d ja 42 d pykäliin koskien aluehallintovirastojen laillisuusvalvontaa?

Suomen UNICEF kannattaa esitystä aluehallintovirastojen toimivallan muuttamisesta siten, että aluehallintovirastot voivat oma-aloitteisesti ottaa tutkittavaksi, onko perusopetuslaissa tarkoitettu opetus järjestetty lain mukaisesti. Ennakollisempi puuttuminen vahvistaisi lapsen oikeusturvaa, ja tukisi erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeusturvan toteutumista.

Onko teillä muita huomioita aluehallintovirastojen laillisuusvalvontaa koskeviin ehdotuksiin?

Jos aluehallintovirastojen tehtävät lisääntyvät on välttämätöntä huolehtia virastojen riittävästä resurssoinnista. Muutoksen tavoitteen toteutumiseksi resursseja ei ole tarkoituksenmukaista siirtää muusta valvontatyöstä.

Onko teillä lausuttavaa esityksen 2 pykälään koskien liikunnallisen elämäntavan lisäämistä esi- ja perusopetuksen tavoitteisiin?

Liikunnallisen elämäntavan edistäminen on tärkeää lapsen oikeuksien toteutumiseksi, ja lasten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin vahvistaminen liikkumisen kautta on tavoitteena kannatettava.

Toisaalta liikunnallisen elämäntavan edistäminen vaikuttaa hieman yhteismitattomalta suhteessa muihin pykälään kirjattuihin tavoitteisiin, kuten sivistys ja tasa-arvo.

Onko teillä muita huomioita liikunnallista elämäntapaa koskevaan ehdotukseen?

Jotta liikunnallisen elämäntavan vahvistuminen toteutuu käytännössä, tulee kiinnittää huomiota esimerkiksi koulujen piha-alueiden suunnitteluun ja tarjolla oleviin liikuntavälineisiin. Lapsen näkemysten huomioiminen näiden toimien suunnittelussa on välttämätöntä, jotta tarjolla on ympäristöjä ja välineitä, joilla lasten liikunnallista elämäntapaa on tosiasiallisesti mahdollista vahvistaa.

Onko teillä lausuttavaa perusopetuslain säädöshuoltoa koskeviin ehdotuksiin?

Suomen UNICEF kannattaa sitä, että perusopetuslain 3 a §:ään lisätään, että lapsen edun ensisijaisuus koskee myös esiopetusta.

Aaltonen Milla
Suomen UNICEF ry